

Taal en chemie, een chemische binding?

The image shows a handwritten laboratory notebook page. On the left side, there is a small diagram consisting of several black dots connected by lines, forming a curved path. The dots are labeled with numbers: 1726, 1727, 1728, 1729, and 1730. The right side of the page contains a list of entries, each with a number and a corresponding chemical formula or description. The entries are as follows:

Number	Description
1720	SAD
1721	SAD
1722	25k
1723	17k
1724	36k
1725	SAD (10 Fold ???)
1726	36k DE
1727	36k OF
1728	36k OF
1729	36k OF
1730	SAD 2300
1731	" 1600
1732	36k OF
1733	100k OF
1734	100k OF
1735	6 100k OF
1736	SAD another ptcl.

Uit: <http://www.kennislink.nl/publicaties/eerder-verschenen-scheikundefotos-van-de-week>

Beleidsadvies voor de opleiding Chemie

5-6-2012
Master Leren & Innoveren
Monique van den Heuvel (0835377)

Inhoudsopgave	Pagina
Inleiding	3
De situatie voorheen	4
Het dilemma	5
De krachtenveldanalyse	6
De beleidsaanpak – de gewenste situatie	8
Literatuur	13
Bijlagen:	15
Commentaar van Jaap Korteland, directeur EAS	
Peereview van Dennis Marcelis	
Reflectie n.a.v. commentaar directie en peerreview	

Inleiding

Al jaren is het taalniveau van studenten in het hoger onderwijs een veelbesproken en onderzocht onderwerp. Niet alleen docenten klagen over het lage taalniveau, maar ook het werkveld. Met name de schrijfvaardigheid ligt onder vuur (Van der Westen, 2007).

Veelgehoorde kreten zijn dat studenten niet meer kunnen spellen en dat hun schrijfvaardigheid beneden peil is. Om de schrijfvaardigheid te verbeteren, worden er op de verschillende instellingen hoger onderwijs wel bijspijker cursussen gegeven, maar deze cursussen blijken in de praktijk weinig effect te hebben.

Bonset en De Vries (2009) zijn van mening dat de taalontwikkeling niet stopt in het hbo: *“De taalproblemen in het hoger onderwijs kunnen niet eenzijdig worden opgelost door het toeleverende onderwijs (het voortgezet onderwijs of het mbo). Het verwerven van een steeds grotere taalvaardigheid is een doorgaand, concentrisch proces: een studie of beroepsopleiding volgen betekent immers ook de taal verwerven die daarbij hoort.”*

Volgens Bryan, Goodman en Schaveling (2011) kiezen mensen eerder voor het verhelpen van een symptoom, dan voor het structureel voorkomen van het probleem. Het zogenaamde korte termijndenken versus het lange termijndenken. Deze verschillende wijze van denken is het uitgangspunt van dit advies: de verandering van symptoombestrijding door middel van bijspijker cursussen naar structureel werken aan het voorkomen van het probleem ten aanzien van de taalvaardigheid. Bonset en De Vries (2009) beweren dat het essentieel is in te zien dat het de taak is van het hoger onderwijs om de taalvaardigheid van de studenten verder te ontwikkelen.

In dit beleidsadvies geef ik richtlijnen om het taalbeleid te integreren en implementeren binnen de opleiding Chemie. Ik begin met een beschrijving van de situatie zoals deze voorheen was. Vervolgens geef ik inzicht in het dilemma, het korte termijndenken versus het lange termijndenken. Ik analyseer dit dilemma door middel van een krachtenveldanalyse, waarin ik de voordelen en nadelen benoem van het korte en lange termijndenken. Ik eindig met het advies hoe het taalbeleid te implementeren binnen de opleiding Chemie om te komen tot de gewenste situatie.

De situatie voorheen

“Taalvaardigheid van studenten in het hoger onderwijs is een punt van discussie. ‘Ook de blondste leerlingen’ en ‘Studenten kunnen niet meer spellen’, zo kopt het NRC.” Berntsen en Gangaram Panday (2007) buigen zich over de vraag hoe hbo-docenten taalontwikkeld kunnen gaan lesgeven, een brede visie op taalbeleid is volgens hen nodig.¹

In de afgelopen jaren is geconstateerd dat de instroom studenten in het propedeusejaar van de opleiding Chemie, onderdeel van het instituut Engineering and Applied Science (EAS) van de Hogeschool Rotterdam, voornamelijk afkomstig van de havo is. Deze studenten hebben een NT-profiel, Natuur en Techniek, een van de 'profielen' in de tweede fase van het voortgezet onderwijs in Nederland. Van de vier profielen is Natuur en Techniek het meest exact (Wikipedia, 2011). De ervaring van de docenten bij EAS is dat deze studenten in het algemeen minder geïnteresseerd in taal zijn, minder aandacht voor hun taalgebruik hebben en het belang van taalontwikkeling niet zien. Terwijl het juist zo belangrijk is om de taal van het beroep te leren als je het vak of beroep goed wilt leren (Van der Westen, 2007). De opleiding Chemie wil jonge professionals afleveren en die moeten ook goed kunnen schrijven omdat het werkveld daarom vraagt.

Al gedurende het eerste studiejaar blijkt dat studenten moeite hebben met het schrijven van verslagen, maar ze krijgen onvoldoende tot geen feedback op taal van de docenten. Vanuit de opleiding is de aandacht voor de taalontwikkeling van de student laag. Tijdens de hele opleiding kijken de docenten voornamelijk naar de vakinhoud van de verslagen en wordt de taal niet beoordeeld. Alleen wanneer een verslag echt veel grammatica- en spelfouten bevat, wordt daar een opmerking over gemaakt. Het schrijven van een verslag wordt door de docenten gezien als middel om te toetsen, niet als doel.

Pas na stage en/of afstuderen beginnen studenten en docenten echt het belang van taal te zien, dan geven ze aan dat taal wel degelijk een belangrijke factor binnen opleiding en werk is. Soms komen studenten daar op confronterende wijze achter als in het derde jaar hun stageverslag wordt afgekeurd omdat de docenten het verslag onleesbaar vinden door al de taalfouten die erin staan. Niet zelden merk ik dat het belang van taal door de opleidingen ook pas echt onderstreept wordt als het niveau van schrijfvaardigheid van een stage- of afstudeerverslag niet ‘hbo-waardig is’.

Citaat van een docent: *“Ik heb een 4e jaars student op afstuderen. Echter, zijn Nederlands is abominabel. Ik heb een voorbereidend verslag van hem ontvangen wat hij helaas niet aan zijn begeleiders heeft laten lezen. Ik stuur het mee voor de beeldvorming. Ik heb met de onderwijsmanager overlegd en vraag jou naar de mogelijkheden om deze student te begeleiden bij zijn verslaglegging.”*

De meest voor de hand liggende oplossing leek jarenlang het aanbieden van bijspijker cursussen. Maar zijn bijspijker cursussen genoeg om die schrijfvaardigheid daadwerkelijk te verbeteren (Van Eerd, 2009)? Ook uit onderzoek van het taalmoniterraat aan de Universiteit Antwerpen blijkt dat de problemen van studenten zich niet beperken tot spelling en grammatica, integendeel. Berckmoes en Rombouts (2009) publiceerden

¹ Een manier van lesgeven waarin de docent nadrukkelijk een rol heeft in het aanjagen, stimuleren, uitdagen en begeleiden van het proces van taalontwikkeling van de student (<http://www.slideshare.net/Gerame/instrumenten-taalontwikkeld-lesgeven>)

gegevens over Nederlandse taalvaardigheid van bachelorstudenten in het hoger onderwijs van 1999 tot 2009. Daaruit kwam naar voren dat de structuur van een tekst voor studenten het grootste knelpunt blijkt te zijn. 60% van de studenten scoort hiervoor onvoldoende. Ook uit een enquête onder studenten uit het hoger beroepsonderwijs blijkt dat studenten bij het maken van schrijftaken het moeilijk vinden hun teksten logisch op te bouwen. Studenten blijken het structureren van teksten als moeilijker te ervaren dan spelling en grammatica.

Deze onderzoeksresultaten onderschrijven de problemen die docenten ervaren binnen het instituut EAS, zo blijkt uit gesprekken die zijn gevoerd met docenten van deze opleiding. De huidige oplossingen die de opleiding biedt voor het verbeteren van de taalvaardigheid van de studenten blijkt onvoldoende. De verandering van symptoombestrijding door middel van bijspijkercursussen naar structureel werken aan het voorkomen van het probleem ten aanzien van de taalvaardigheid is essentieel.

Het dilemma

Het is dus duidelijk dat de eerstejaars studenten, maar zeker ook de docenten van de opleiding Chemie niet voldoende aandacht hebben voor van het belang van taalontwikkeling binnen de opleiding. Jarenlang is er geen aandacht voor taal geweest, sommige studenten studeerden af met een vakinhoudelijk goede scriptie, maar de taal werd niet echt beoordeeld. Ook in de huidige situatie zijn er geen taaldoelen beschreven. Daarom beseffen de studenten niet dat de rol van taal niet alleen binnen de opleiding maar ook in het werkveld belangrijk gevonden wordt. Buiten het feit dat hun toekomstige werk in het laboratorium plaatsvindt, moeten ze ook in staat zijn rapporten te schrijven en van een hbo'er wordt in de bedrijven verwacht dat ze daar hun hand niet voor omdraaien en bovendien dat ze deze rapporten ook foutloos kunnen afleveren.

Volgens de docenten is het een probleem dat de studenten niet taalvaardig genoeg zijn. Dit probleem wordt wel degelijk herkend en erkend, maar de oplossingen worden gezocht op korte termijn: bijspijkercursussen. Het probleem is echter van structurele aard en kan alleen op lange termijn opgelost worden. Dat betekent een grote investering en een omvangrijk tijdspad. Het dilemma is de korte versus de lange termijnoplossing. Elementtoetsing in de vorm van spellings- en grammaticatoetsen versus talige strategieën en academische taalvaardigheden aanleren.²

Op de Hogeschool Rotterdam wordt naar een manier gezocht om het niveau van de taalvaardigheid van de studenten te verhogen. Volgens De Bie (2003) is het nodig een onderwijsvernieuwing aan te pakken in projectvorm en enige tijd geleden is het projectteam Taalbeleid Hogeschool Rotterdam opgericht. De taak van het projectteam is het ontwikkelen van een hogeschoolbreed taalbeleid. De projectleider heeft een kadernotitie geschreven voor het College van Bestuur. In deze kadernotitie worden richtlijnen gegeven voor het te ontwikkelen taalbeleid. Het belangrijkste punt van deze notitie is dat de onderdelen voor wat betreft taal niet langer los worden aangeboden, maar deel uit gaan maken van het curriculum, de geïntegreerde aanpak.

² Talige strategieën: de betekenis van een woord uit de context afleiden, inzicht hebben in de structuur van een alinea of de opbouw van een tekst, inschatten welk woord het best past in een gegeven context (De Wachter 2010). Academische taalvaardigheid: de taalvaardigheid die nodig is om op academisch niveau te functioneren.

Omdat het belangrijk is de stap te maken van korte termijndenken naar lange termijndenken is het de bedoeling dat elke opleiding een taalteam formeert. Het belang van zo een taalteam is dat het de betrokkenheid en het draagvlak bij alle docenten kan vergroten. Teune (2008) stelt dat de docenten graag meedenken in een innovatieproces en Fullan (2007) beaamt dit omdat de top-downbenadering volgens hem geen draagvlak genereert. Het taalteam van de opleiding vertaalt dan als het ware het hogeschoolbrede beleid naar de opleiding zelf. Ook binnen de opleiding Chemie is er een taalteam geformeerd. Dit taalteam bestaat uit een taalcoördinator, die ook zitting neemt in het projectteam Taalbeleid, en drie vakdocenten, die dus geen taaldocenten zijn.

Krachtenveldanalyse

De belangrijkste actoren binnen het geschetste dilemma zijn de directie, het management en de docenten. De studenten spelen natuurlijk een grote rol in het verhaal van de taalontwikkeling, in dit advies laat ik ze echter achterwege. Het advies betreft namelijk om taalbeleid te integreren binnen het curriculum van de opleiding en daarbij zijn in eerste instantie de studenten niet betrokken.

Voor de directie en management van de opleiding Chemie zijn relevante vragen:

- Speelt deze taalproblematiek bij ons?
- Moeten we er nader onderzoek naar doen?
- Moeten we nieuwe voorzieningen treffen?

Voor de taalcoördinator zijn vervolgens de vragen:

- Hoe krijgen we concrete knelpunten goed in beeld?
- Wie zet ik in om die knelpunten aan te pakken?
- Hoe maak ik effectief gebruik van eerdere ervaringen op andere opleidingen en/of het projectteam Taalbeleid?

Voor het taalteam binnen de opleiding komen de volgende vragen aan bod:

- Welke stappen zetten we concreet om taalvaardigheid in het curriculum te verweven?
- Wat is een realistische planning?
- Wat zijn voetangels en klemmen bij het ontwikkelproces?
- Welke praktische voorbeelden kunnen we gebruiken?

Zowel de directie als de docenten herkennen het probleem voor wat betreft het niveau van de taalvaardigheid van de studenten. In het verleden heeft men ook wel degelijk geprobeerd het probleem op te lossen door in de eerste onderwijsperiode een diagnostische toets af te nemen bij de eerstejaarsstudenten. Deze diagnostische toets behandelde echter alleen de spelling en grammatica en werd ingezet als selectiemiddel. De studenten die de toets met een onvoldoende afsloten, moesten een kwartaal lang naar bijspijkerlessen Nederlands. In deze lessen ging de aandacht ook voornamelijk uit naar spelling en grammatica. De lessen werden apart aangeboden en hadden geen connectie met de rest van de vakken waardoor er bij de studenten weerstand ontstond. De docenten die deze bijspijkerlessen gaven bemerkten zeer veel weerstand bij de studenten en een merkbare verbetering van de taalvaardigheid van de studenten is niet waargenomen.

Het is belangrijk dat we een ruim standpunt innemen en ons afvragen wat de reikwijdte van het probleem werkelijk is. In de volgende alinea's zet ik kort de voor- en nadelen van het korte termijndenken en het lange termijndenken tegen elkaar af.

Korte termijn: voor- en nadelen

Oplossingen op korte termijn, zoals deze bijspijkerkursussen, betekenen dat iedereen meteen aan de slag kan, de rollen voor iedereen duidelijk zijn en de verantwoordelijkheid ligt bij de taaldocenten. Echter, een bijspijkerkursus geeft geen verbinding met de beroepsproducten, met de zich ontwikkelende professional. Bovendien worden de studenten extern gemotiveerd, de bijspijkerkursus is een middel om het doel (een goed resultaat) te bereiken (Vansteenkiste et al 2007). Omdat er geen taaldoelen zijn binnen de opleiding en omdat de aandacht voor taal zich beperkt tot deze bijspijkerlessen in het eerste jaar, maken de studenten geen transfer naar de rest van de opleiding. Bovendien beperkt de aandacht voor Nederlands zich tot een enkel, willekeurig product en dat heeft geen betere taalvaardigheid tot resultaat. Kortom: de aandacht voor taal is ad hoc en incidenteel.

Lange termijn: voor- en nadelen

De studenten moeten kennis en vaardigheden opdoen in relatie met hun toekomstige beroep. Dat betekent dat de opleiding concreter en transparanter moet zijn in het beschrijven van deze beroepsvaardigheden in relatie tot taal. Ook moeten de beoordelingseisen geïmplementeerd worden in het curriculum door middel van een doorlopende leerlijn, van instroom tot uitstroom.

Lange termijn betekent nu tijd investeren en docenten faciliteren. Taal wordt onderdeel van het curriculum en maakt deel uit van de competenties. Taal wordt geïntegreerd aangeboden door docenten die taalontwikkend gaan lesgeven. Op de lange termijn heeft dit effect op de attitude ten opzichte van de taal. De studenten worden intern gemotiveerd, binnen het competentiegericht onderwijs leren studenten verantwoordelijk te zijn voor hun eigen leerproces. Dit geldt ook voor de taalontwikkeling, de studenten worden 'autonome taalleerders' (Beijer & Hayer 2007). Neveneffect kan zijn weerstand van docenten, misschien voelen zij zich niet deskundig en/of zeggen hier geen tijd voor te hebben, Fullan (2007) noemt dit "*classroom press*". Belangrijk is dan ook draagvlak te creëren en de docenten te faciliteren in tijd en deskundigheidsbevordering. Waslander (2007) zegt dat als het management de docenten geen tijd ter beschikking stelt, ze niet hun ideeën kunnen uitwerken en dus ook niet kunnen bijdragen aan de initiatie, de implementatie en institutionalisering van het vernieuwingsproces.

Concluderend kan ik stellen dat de taalontwikkeling van de studenten een grotere kans tot slagen heeft bij de lange termijnaanpak. Vanwege de integrale aanpak, de taal wordt een vanzelfsprekend onderdeel van het curriculum, is er voor de studenten een duidelijk verband tussen de beroepsvaardigheden en de taal.

De vraag die nu naar boven komt is: hoe geven we vorm aan het lange termijndenken voor wat betreft het implementeren van taalbeleid? Wat is het tijdspad, wat zijn de taken van de directie, het management en het taalteam voor wat betreft het initiëren en implementeren van taalbeleid? Wat zijn de eventuele valkuilen en niet te vergeten: wat zijn de te verwachten

effecten? In de beleidsaanpak in het volgende hoofdstuk worden antwoorden op deze vragen gegeven.

De beleidsaanpak – de gewenste situatie

Taal is een belangrijke factor voor een succesvolle studie. Er is een trend zichtbaar dat de taalvaardigheid van studenten afneemt. De vraag is welke maatregelen het management en docenten kunnen nemen om de taalvaardigheid van studenten tijdens de studie te ontwikkelen, zodat zij met succes de opleiding kunnen volgen en als startende professional in het toekomstige beroep kunnen functioneren, ook voor wat betreft hun taalvaardigheid. Taalbeleid omvat alle maatregelen die een school treft om op structurele en systematische wijze de taalvaardigheid van studenten te vergroten en het onderwijs toegankelijker te maken.

Hoe geven we vorm aan het lange termijndenken voor wat betreft het implementeren van taalbeleid?

Situatie voorheen

- Reageren
- Impliciete taaleisen
- Geïsoleerde benadering
- Docentniveau

Verandering

Taalontwikkelen
lesgeven

Gewenste situatie

- Anticiperen
- Expliciete taaleisen
- Geïntegreerde benadering
- Teamniveau

Integrale aanpak

In tegenstelling tot primair en secundair onderwijs ontwikkelt de taalvaardigheid van studenten zich nu in relatie tot een toekomstig beroep. Het hoger onderwijs gaat ervan uit dat de bouwstenen van taalvaardigheid aanwezig zijn, zodat met deze bouwstenen producten kunnen worden gemaakt zoals die voorkomen in de beroepspraktijk. In de theorie wordt dat functionele taalvaardigheid genoemd.

Binnen elk vak in het curriculum van een opleiding speelt taal een rol: de woordenschat wordt vergroot (vaktaal), het is een niet-geïsoleerde vaardigheid. Dit vraagt om een gezamenlijke aanpak met overleg over en coördinatie van het aanleren (onderwijzen) en toetsen van taalvaardigheid.

Een kanttekening: een vakdocent is geen taaldocent, maar hij gebruikt taal wel als instrument bij de uitoefening van zijn beroep. De vraag is dan welke eisen dat beroep stelt en welke verantwoordelijkheid de vakdocent heeft bij de ontwikkeling van deze eisen.

Een gezamenlijke, oftewel een integrale aanpak, vraagt om overleg en overeenstemming, er moeten keuzes worden gemaakt. Bijvoorbeeld over: welke toetsvorm er gebruikt gaat worden (verslag, rapport, presentatie, open vragen enz.) welke criteria worden gehanteerd voor de beoordeling daarvan? Deze keuzes moeten centraal worden vastgelegd in het toetsbeleid, met aansturing vanuit het management van de opleiding.

Het advies is structureel te werken aan het voorkomen van het probleem ten aanzien van de taalvaardigheid. Dit advies bestaat uit een aantal onderdelen:

1. Criteria taalbeleid;
2. Tijdspad;
3. Taken taalbeleid directie en management;
4. Taken taalbeleid taalteam.

1. Criteria taalbeleid

- Visie op taal is breed;
- Taalcompetentie houdt in: integratie van kennis en vaardigheden in specifieke gebruikerssituaties in de beroepsomgeving;
- Ondersteuning bij functionele taalvaardigheid (= integratie taal en vakken opleiding);
- Doorlopende leerlijnen taalcompetentie, gedifferentieerd per opleiding;
- Doorlopende leerlijn algemene hbo-competentie taalvaardigheid.

Een voorwaarde is dat het management het taalbeleid als onderdeel van kwaliteitszorg ontwikkelt, zodat taalproblemen structureel en systematisch aandacht krijgen. Belangrijk is dat de organisatie (management en docenten) achter het beleid staan: het beleid raakt de hele organisatie, binnen de opleiding alle vakken en alle leerjaren. Diggele & Berenschot (2012) noemen een aantal valkuilen die de mislukking van een innovatie kunnen veroorzaken: het management staat erachter, maar er is geen afspraak gemaakt over de aanpak en de verdeling van taken en tijd en dergelijke. Of afspraken worden vastgelegd, maar het is onduidelijk wie de verantwoordelijkheid neemt tot naleving van deze afspraken.

2. Tijdspad (naar: Beijer en Hayer 2007)

- Oriëntatie: taalteam formeren en formulering van de opdracht – plm. 3 maanden
- Voorbereiding: plan van aanpak schrijven – plm. een half jaar
- Uitvoering/implementatie – plusminus 1 jaar
- Evaluatie
- Verankering – meer dan een jaar

3. Taken taalbeleid directie en management

- Formeer een taalteam binnen het instituut: minimaal drie docenten, van wie één taaldocent;
- Het taalteam formuleert de opdracht (project: bepaalde looptijd) en stemt dit af met het management;
- Maak geld en tijd vrij voor de ontwikkeling en implementatie van taalbeleid, faciliteer de betrokken docenten en creëer draagvlak;
- Informeer curriculumcommissie en toetscommissie over start en gevolgen van taalbeleid;
- Evalueer het taalbeleid;
- Veranker het taalbeleid in het opleidingsbeleid.

4. Taken taalbeleid taalteam

- Maak een plan van aanpak.
- Beschrijf welke onderdelen van het taalbeleid uitgewerkt gaan worden.
- Beschrijf de implementatie en het tijdsplan van het taalbeleid in het plan van aanpak.
- Implementeer het taalbeleid.
- Evalueer het taalbeleid. Tussenevaluatie van acties in het plan van aanpak gebeurt na de implementatie van elke actie en aan het einde van het schooljaar. De verbeterpunten worden in het plan van aanpak van volgend schooljaar opgenomen.
- Veranker het taalbeleid in het opleidingsbeleid. Het taalteam blijft, naast directie en management, mede verantwoordelijk voor het bewaken en de jaarlijkse opvolging en bijsturing van taalbeleid in de opleiding. Zo wordt taalbeleid een vast onderdeel van het opleidingsbeleid.

De implementatie bestaat uit vier noodzakelijke fases:

- Informeren: de vakdocenten worden door de taalcoördinator en de leden van het taalteam geïnformeerd tijdens teamvergaderingen. De vakdocenten hebben hier de kans om opbouwende commentaar te geven en zelf nieuwe ideeën aan te brengen en dit voldoet aan de criteria voor het ontwikkelen van draagkracht.
- Oriënteren: de vakdocenten oriënteren zich, staan open voor verandering en informeren zich via nascholingen, workshops en vakliteratuur.
- Experimenteren: ze passen de nieuwe inzichten in hun vaklessen toe en sturen bij.
- Implementeren: na succesvolle experimenten implementeren ze de nieuwe inzichten structureel in hun didactiek. De implementatie van taalbeleid is identiek aan andere implementaties.

Voorwaarden voor een vlotte implementatie :

Professionalisering

- De directie en management zorgen voor didactische ondersteuning en professionalisering van het taalteam en de vakdocenten. Dit kan via didactische ondersteuning van de taalcoördinator en door nascholingen. Volgens Hattie (in: Valcke, 2010) heeft de professionele ontwikkeling van docenten een groot effect op de leerprestaties van de lerenden.

Planmatige implementatie

- De taalcoördinator werkt volgens plan: hij bewaakt de globale doelstellingen en slaat geen stappen over.
- De opleiding heeft geduld met het proces: een taalbeleidsplan is een meerjarenplan.
- De vakdocenten worden niet te zwaar belast.

Betrokkenheid

- Het taalbeleid is een taak van de hele opleiding: alle vakdocenten hebben recht op inspraak. Dit kan tijdens teamvergaderingen, in de wandelgangen, enzovoort.
- De directie en de taalcoördinator zorgen ervoor dat de opleiding trots kan zijn op de verwezenlijkingen van taalbeleid. Ze zetten succesverhalen in de verf, stimuleren uitwisseling van expertise met andere opleidingen. De opleiding Chemie kan, omdat het in de pilot vooruitloopt, een voorbeeldfunctie voor andere opleidingen vervullen.
- Vanuit mijn belangstelling en expertise wil ik deze onderwijsvernieuwing graag zelf begeleiden. Binnen de master Leren & Innoveren maak ik mij verschillende rollen eigen: 'excellente docent', 'ondernemende ontwikkelaar', 'reflective practitioner' en 'begeleider en gesprekspartner van collega's' Als taalcoördinator van de opleiding Chemie is dat een prettige bijkomstigheid, ik kan dan stapsgewijs deze implementatie begeleiden. Het paper dat ik daarvoor schrijf kan dienen als handleiding voor taalcoördinatoren van andere opleidingen.

Wat zijn de valkuilen?

- Om zo snel mogelijk met het praktische werk te starten is wordt er onvoldoende aandacht besteed aan een helder en concreet plan van aanpak. Het advies is om het lange termijn doel voor ogen te houden: structureel werken aan het voorkomen van het probleem ten aanzien van de taalvaardigheid.
- Te weinig aandacht voor het creëren van draagvlak in het docententeam/ afdeling en daar buiten.
- Te veel competenties selecteren om mee aan de slag te gaan.
- Te weinig aandacht voor de nieuwe rol van docenten en de bijbehorende docentvaardigheden. Juist door samen te werken bij het uitwerken van taken komt de rol van vakdocenten in de taalontwikkeling ter sprake.
- Er wordt teveel gerekend op zelfstandig gebruik van hulpmiddelen; zorg daarom voor 'blended learning', een mix van zelfstandig en gezamenlijk leren en bespreken van de taaltaken.
- Te weinig aandacht voor inbedding van het taalbeleid/taalontwikkelen lesgeven.
- Te weinig aandacht voor implementatie op beleidsniveau (visie opleiding/instituut, kwaliteitszorg).

- Te weinig aandacht voor de (tussentijdse) evaluaties en verankering van het taalbeleid.

Wat zijn de te verwachten effecten?

- Grotere kans tot slagen van de taalontwikkeling van de studenten vanwege de integrale aanpak, taal wordt een vanzelfsprekend onderdeel van het curriculum;
- Samenhang met andere projecten bijvoorbeeld kwaliteitszorg, het SLC-beleid en andere onderwijsvernieuwingen;
- Grote betrokkenheid van het management (belang voor hele organisatie; activeren van alle medewerkers).

Literatuur

Beijer, J. & Hajer, M. (2007). *Implementatiescenario Taalontwikkelen Hoger Onderwijs*. Stichting Digitale Universiteit. Verkregen op 4 april 2012 van https://www.surfgroepen.nl/sites/platformtaalbeleidho/Shared%20Documents/Publicaties%20en%20artikelen/Rapport%20verkennd%20onderzoek%20naar%20knelpunten%20taalvaardigheid%20in%20het%20hoger%20onderwijs_Monitoraat%20op%20maat.pdf

Berckmoes, D. & Rombout, H. (2009). *Rapport verkennd onderzoek naar knelpunten taalvaardigheid in het hoger onderwijs*. Verkregen op 4 april 2012 van https://www.surfgroepen.nl/sites/platformtaalbeleidho/Shared%20Documents/Publicaties%20en%20artikelen/Rapport%20verkennd%20onderzoek%20naar%20knelpunten%20taalvaardigheid%20in%20het%20hoger%20onderwijs_Monitoraat%20op%20maat.pdf

Bonset, H. en De Vries, H. (2009). *Talige startcompetenties hoger onderwijs*. Enschede: SLO-publicatie. Verkregen op 4 april 2012 van <http://www.slo.nl/organisatie/recentepublicaties/00081/>

Bryan, B., Goodman, M. & Schaveling, J. (2006). *Systeemdenken. Ontdekken van onze organisatiepatronen*. Den Haag. Academic Service.

De Wachter, L. (2010). "Hoe de K.U.Leuven de 'academische taalvaardigheid' ondersteunt: twee projecten toegelicht." In: Peters E. en T. Van Houtven (red.), *Taalbeleid in het hoger onderwijs. De hype voorbij?*, Leuven: ACCO, pp. 153 - 163.

Diggele, van, J., & Berenschot, R. (2011). *Succesvol innoveren vanuit de kracht van mensen*. OnderwijsInnovatie. Heerlen. Open Universiteit

Eerd, W., van (2009). *Taalbeleid voor iedereen*. Verkregen op 16 april 2012 van <http://www.han.nl/start/graduate-school/onderzoek/lectoraten-kenniskringen/economie-en-management/han-business-publications-2/h03-taalbeleid-voor-iedereen.pdf>

Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change*. Fourth Edition. Taylor and Francis LTD.

Gangaram Panday, R. & A. Berntsen (2007). *Beter in taal in het hoger onderwijs. Een extra taak voor alle opleiders in het HBO*. In LES, Tijdschrift voor docenten aan (jong)volwassen anderstaligen, jaargang 25 (146), april 2007, pp. 8-10.

Teune, P., de Boer, D., & de Laat, C. (2008). *Werken aan Onderwijsvernieuwing*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.

Valke, M. (2010). Thema 2: *Naar een referentiekader voor onderwijskunde*. In: M. Valke. *Naar een referentiekader voor onderwijskunde*. (pp. 13- 60). Gent: Academia Press.

Vansteenkiste, M. et al. (2007). *Willen, moeten en structuur in de klas : over het stimuleren van een optimaal leerproces*. Katholieke Universiteit Leuven. Verkregen op 16 april 2012 van http://www.wv.selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2007_VansteenkisteSierensSoe nensLens_BZL.pdf

Waslander, S. (2007). Leren over innoveren. Overzichtsstudie van wetenschappelijk onderzoek naar duurzaam vernieuwen in het voortgezet onderwijs. VO-raad.

Westen, W., van der (2007). *Van nul tot platform; Taalbeleid in het hoger onderwijs*.

Verkregen op 16 april 2011 van

http://taalunieversum.org/onderwijs/conferentie_het_schoolvak_nederlands/hsn_21_conferentieboek.pdf#page=85

Wikipedia (2011). *Profiel natuur en techniek*. Verkregen op 16 april 2011 van

http://nl.wikipedia.org/wiki/Profiel_natuur_en_techniek

Bijlagen:	Pagina
Commentaar van Jaap Korteland, directeur EAS	16
Peereview van Dennis Marcelis	18
Reflectie n.a.v. commentaar directie en peerreview	20

Commentaar van Jaap Korteland, directeur EAS

Beste Monique,

Met veel belangstelling heb ik je notitie "Taal en chemie, een chemisch binding gelezen" Mijn complimenten voor de manier waarop je de problematiek rond (het ontbreken van voldoende) taalvaardigheid van onze studenten uiteengezet hebt. Overigens is dit niet alleen de situatie voorheen (blz. 4) maar tot op de dag van vandaag de dagelijkse realiteit.

Ik deel je analyse dat in het algemeen techniekstudenten taal(vaardigheid) minder interessant vinden en het ook niet nodig denken te hebben. Docenten zien het niet als hun taak hier structureel iets aan te doen. Beide partijen komen pas in actie als het eigenlijk al te laat is nl. in de eindfase van de opleiding. Heel herkenbaar; ik heb als docent zelf ook jarenlang voor de klas gestaan en studenten begeleid tijdens hun stage- of afstudeerperiode.

Bijspijkeren is, zoals je schetst, gemakkelijk te organiseren en uit te besteden maar leidt niet tot een merkbare en meetbare verbetering. Een ongewenste (schijn) oplossing ook. Vooral omdat daarmee het taalonderwijs losgekoppeld wordt van het vakgerichte en beroepsgerichte onderwijs en daarmee vooral een "hobby" lijkt te zijn van taaldocenten. Gevolg: ontevreden en ongemotiveerde studenten die er op het gebied van taalvaardigheid nauwelijks iets bij leren tijdens hun opleiding. Een ongewenste situatie waar docenten, directie en, ook studenten denk ik, het met elkaar over eens zijn.

De hoogste tijd om deze problematiek fundamenteel anders aan te pakken en niet steeds lapmiddelen (zoals bijspijkeren) in te zetten en ons zelf (docenten en directie) en studenten daarmee voor de gek te houden.

Het voorgestelde beleid zoals je dat beschrijft en uitwerkt in je notitie spreekt mij dan ook zeer aan en wel om de volgende redenen:

- er wordt gedurende de gehele opleiding structureel en systematisch aandacht besteed aan taalontwikkeling nadrukkelijk gerelateerd aan het vakonderwijs en de latere beroepsuitoefening;
- taal- en vakdocenten leggen gezamenlijk de basis voor een integrale aanpak door in het curriculum een herkenbare en zichtbare leerlijn taalvaardigheid op te nemen die uiteindelijk moet leiden tot "taalcompetente" studenten op HBO- niveau;
- vakdocenten zijn medeverantwoordelijk voor de implementatie en uitvoering van het taalonderwijs.

Als ik de vier onderdelen van het je beleidsadvies lees, denk ik dat je een goed inzicht in en overzicht hebt van wat er moet gebeuren en wat de randvoorwaarden zijn om het voorgestelde beleid te kunnen operationaliseren en implementeren. Uit het document begrijp ik dat er voor de opleiding chemie al een taalteam geformeerd is, dat je de steun hebt van de onderwijsmanager voor de voorgestelde plannen en dat er daarmee ook draagvlak is binnen de opleiding chemie. Belangrijk is ook dat je oog hebt voor de mogelijke risico's en belemmeringen (wat zijn de valkuilen?)

Wel Monique, het moge duidelijk zijn dat ik enthousiast ben over je advies. Het is goed doordacht, praktisch uitvoerbaar en het getuigt van realiteitszin. Graag wil ik met jou en je

onderwijsmanager op korte termijn (half juni) een afspraak maken om het voorgestelde traject met ingang van september 2012 in gang te gaan zetten en de diverse betrokkenen bij elkaar te brengen.

Peerreview Dennis Marcelis

Het probleem dat in het door Monique van de Heuvel geschreven beleidsadvies 'Taal en chemie, een chemische binding' centraal staat, is het gegeven dat enerzijds de instroom van de opleiding Chemie grotendeels bestaat uit HAVO-leerlingen met Natuur en Techniek als profiel, die van huis uit weinig interesse aan de dag leggen voor taalontwikkeling, terwijl anderzijds bij de uitstroom van deze studenten door het werkveld een grote mate van vaardigheid op het gebied van rapportage en dus taalvaardigheid gevraagd wordt.

Het gebrek aan schrijfvaardigheid wordt opgesplitst in twee deelgebieden, te weten '*spelling en grammatica*' en '*talige strategieën en academische taalvaardigheden*'. Waar door docenten een lacune aan vaardigheden wordt geconstateerd, zowel in de dagelijkse praktijk bij het lezen van door studenten ingeleverde verslagen als meer gericht bij de afname van een diagnostische toets, en deze – zonder merkbare verbetering – getracht wordt te repareren met behulp van op spelling en grammatica gerichte bijspijker cursussen, blijkt uit onderzoek juist het door studenten als moeilijker ervaren aanbrengen van structuur en een logische opbouw in een verslag het grootste knelpunt (Berckmoes en Rombouts, 2009).

De opleiding heeft geen taaldoelen geformuleerd, de problematiek komt vaak pas aan de oppervlakte als bij het inleveren van de scriptie het gebrekkige taalgebruik het afronden van de opleiding serieus in gevaar brengt. Dat wordt mede veroorzaakt door het feit dat docenten gedurende de opleiding voornamelijk beoordelen op de vakinhoud, meer dan op de vorm waarin deze gegoten is. Taal wordt gezien als middel en niet als doel op zich.

De oplossing wordt gezien in de ontwikkeling en invoering van een structuur waarin docenten taalontwikkelen lesgeven. De aanzet daartoe is gegeven door het opzetten van het project Taalbeleid Hogeschool Rotterdam, waarbij de opdracht is te komen tot een curriculum waarin taalonderdelen niet langer los aangeboden worden, maar daar in een geïntegreerde aanpak deel van uitmaken. Projectteams bestaan uit een taalcoördinator en drie docenten, het idee is dat door docenten mee te laten denken er voor deze vernieuwing draagvlak gecreëerd wordt.

Deze aanpak wordt door de auteur gezien als gericht op de lange termijn, waar de bijspijker cursussen vooral korte termijndenken weerspiegelen. Het formuleren van het dilemma en het krachtenveld worden toegespitst op directie en management enerzijds, die zullen moeten investeren in tijd en deskundigheidsbevordering, en docenten anderzijds, bij wie het gevaar bestaat van het ontwikkelen van weerstand tegen de beschreven ontwikkeling door een gevoeld gebrek aan deskundigheid of tijd.

Het beleidsadvies is helder en volledig geformuleerd, aan de hand van de te formuleren criteria voor het taalbeleid, het tijdspad en de taken voor enerzijds directie en management en anderzijds die van het beschreven projectteam. Wat opvalt is dat het overzicht, zoals te doen gebruikelijk, voornamelijk geformuleerd is vanuit 'wat' er moet gebeuren, en niet zozeer vanuit 'hoe' de idealen gerealiseerd moeten worden.

Conclusie

Het advies munt uit in overzichtelijkheid en helderheid, het kan naar mijn inschatting zeker dienen als leidraad voor de op handen zijnde vernieuwing. De oplossing is kennelijk eenvoudiger te formuleren dan het probleem.

Het verslag begint immers met de constatering dat zich bij de opleiding een bepaald type student aanmeldt, met een bepaald voortraject en een bepaalde interesse, dat deze wordt voorbereid op een bepaalde toekomst in het werkveld en aansluitend wordt er een beschrijving gegeven van de problematiek op het gebied van de verschillende deelgebieden qua taalontwikkeling. Hoewel de auteur aangeeft waarom de student buiten de selectie valt, zou ik gezien de aanleiding toch meer verwacht hebben met betrekking tot de aanpak van

het probleem zelf. Daar komt bij, dat aanvankelijk de suggestie wordt gewekt dat respectievelijk de student en het werkveld eigenaar zijn van het probleem, maar uiteindelijk blijkt de bal toch uitsluitend bij de opleiding zelf te liggen.

Het dilemma en krachtenveld worden geformuleerd met behulp van een speelveld met enerzijds directie en management en docenten anderzijds, maar deze lijken me eerder teamgenoten in de aanpak van de beschreven problematiek, dan dat er daadwerkelijk van tegenstrijdige belangen sprake is. Ik voel nergens een gezonde wedstrijdspanning tussen twee gelijkwaardige situaties waartussen het moeilijk kiezen is, of het moet zijn de keuze voor de korte- of lange termijn (waarbij ik de vraag wel interessant vindt wie van de twee in dit geval de *underdog* vormt).

Al met al een veelbelovende aanpak voor een complex probleem, waarbij het uiteindelijke resultaat voor een groot deel zal samenhangen met de wedstrijdmentaliteit van de betrokken partijen.

Dennis Marcelis
(Sliedrecht, 28 mei 2012)

Reflectie n.a.v. commentaar directie en peerreview

Allereerst wil ik even kwijt dat ik erg blij ben met het positieve commentaar van de directie. De dag nadat ik het commentaar ontving, zat ik al bij Jaap Korteland op de kamer omdat hij spijkers met koppen wilde slaan. Ondertussen ben ik begonnen met de initiatie van dit beleid en kan ik volgend schooljaar deze onderwijsvernieuwing begeleiden in het kader van LA3.

Ik zou dus wel kritisch willen reflecteren, maar hier kan ik alleen maar constateren dat ik het goed heb gedaan. Zoals ik gewoon ben, heb ik vanaf het begin alle partijen betrokken bij het schrijven van dit paper, zodat er draagvlak en gezamenlijk eigenaarschap tot stand komt.

Op Dennis' review kan ik nog wel kritisch reflecteren:

De projectgroep Taalbeleid Hogeschool Rotterdam heeft voor de opleidingen die aan de pilot taalbeleid meedoen, een concept van een handboek geschreven. In dit handboek wordt stapsgewijs beschreven hoe het taalontwikkeld lesgeven vorm te geven. Het handboek is in de conceptfase, de input van de opleidingen die meedoen aan de pilot is nodig om het handboek een definitieve vorm te geven. Pas dan kan het als handboek dienen en gebruikt worden als leidraad. De andere opleidingen binnen de Hogeschool Rotterdam hebben dan een methode die stapsgewijs, concreet aangeeft 'wat' er moet gebeuren en zeker ook 'hoe' dat te doen. Omdat het handboek nog in concept is, heb ik ervoor gekozen het niet bij te voegen in dit advies.

Het dilemma en krachtenveld speelt zich af tussen de opleidingen enerzijds (dus directie, management en docenten) en de projectgroep Taalbeleid Hogeschool Rotterdam anderzijds. Waar de opleidingen zich richten op korte termijnoplossingen, streeft de projectgroep Taalbeleid ernaar te kijken naar de lange termijn en door middel van taalontwikkeld lesgeven de problemen te voorkomen.

Ik kies ervoor om mijn paper niet aan te passen naar aanleiding van Dennis' review. Ik begrijp de feedback, maar zelf vind ik het paper helder en duidelijk in het beschrijven van het dilemma en krachtenveld. Belangrijker is het argument dat leden van het projectteam Taalbeleid, het taalteam Chemie en directie en management dat ook naar voren brengen. Sterker nog, we zijn er zelfs meteen mee aan de slag gegaan.

Al met al was het voor mij een leerzame en vruchtbare tijd met als resultaat een degelijk beleidsadvies. Hiermee ben ik niet alleen weer actief betrokken bij de MLI na langdurige afwezigheid vanwege mijn ziekte, maar heb ik ook een mooi vervolg gecreëerd voor het begeleiden van een onderwijsinnovatie volgend schooljaar.